

Protiklady ve vývoji lidstva

Devátá přednáška

Stuttgart, 8. listopadu 1920

GA 197

Východ. Střed a Západ a sociální trojčlennost

Rudolf Steiner

Chceme dnes v našem pozorování vyjít od skutečnosti lidské bytosti, abychom potom našli přechod k některým světově historickým směrnicím.

Pozorovali jsme z různých hledisek ono rytmické střídání lidských stavů, které se uskutečňuje ve 24 hodinách, střídání spánku a bdění. Chci dnes poukázat na skutečnosti, které jsou základem tohoto střídání spánku a bdění, z jednoho hlediska, kterého jsme si málo všímali.

Víme, že člověk je trojdílná bytost. Pozorujme jako jednu část této trojdílné bytosti organizaci hlavy člověka. Tato organizace hlavy člověka je taková, že je nejprve vůči vnějšímu světu orientována vstříc organismu smyslu. Více do nitra je potom položen vlastní organismus mozku. Víme, že každý takový způsob pozorování je jen přibližný. Neboť nesmíme jednoduše člověka dělit na sekce prostorového rázu, musíme si ujasnit, že v hlavě je jen převážně koncentrován organismus nervově-smyslový, že se ale také prostorově rozprostírá po celém člověku. To vše, co máme říci v tomto ohledu, platí také pro celého člověka. Charakterizujeme to podle nejhlavnější části, v níž jsou tyto věci koncentrovány, podle hlavy. Tedy na venek organismus smyslů, do nitra organismus mozku.

Nyní je otázka: Copak tu vlastně nastává pro organismus smyslový a organismus mozku, když člověk přechází ze stavu vám známého, přinejmenším zprvu zevně

známého stavu bdění do stavu spánku? Víte přece, že organismus smyslový přestává vykonávat svou činnost. Organismus mozku může být ještě sledován tím, co člověku zasvítá jistým způsobem ze stavu spánku životem snu. Podívejte se na tento snový život, tak si budete moci říci: Tento snový život vám poskytuje podle pohledu nejprve cosi jako okolní svět, který je v jistém ohledu podobný zevnímu světu smyslovému. Ten okolní svět obsahuje obrazy zevního světa smyslu. Člověk v bdělém stavu vědomí ví zcela přesně, že má ve snovém životě obrazy, které mají jakýsi vzor v zevním světě smyslů. A když si pak člověk svůj snový svět prohlédne přesněji, pohlédne-li na něj zcela nepředpojatě, tak zpozoruje, že snové obrazy jsou mezi sebou spojeny, že mají mezi sebou vztah, že stojí ve vzájemném poměru, který je tak určen jako vzájemné vztahy, vzájemný poměr myšlenek bdělého života, které mají méně charakter obrazů. Jen můžeme říci, že kdežto člověk má v neobrazném myšlení bdělého života svá myšlenková spojení plně v ruce, když vykonává vůlí určitý vliv na spojení jedné myšlenky s druhou, není tomu tak při hře obrazu snových. Snové obrazy se uspořádávají samy. Člověk je tomuto uspořádávání odevzdán. Ale když potom přehlédáme způsob, jak se tyto snové obrazy spolu uspořádávají, pak shledáme: Je to, jako kdyby skutečnosti obyčejného myšlení probíhaly zředené jaksí bez vůle. Můžeme ve snovém životě sledovat zcela přesně ještě zbytky jak života smyslového, tak života myšlenkového. Budeme moci poznat, co potom duchovní věda může pozvednout k plné jistotě - poznat ze všeho toho, co se ukazuje při tomto pozorování snového života, že lidský mozek, který je přece jistým způsobem vůči bdělému stavu nositele života představ, že musel prodělat vůči tomuto bdělému stavu nějakou změnu. Neboť v bdělém stavu se věci přece mají tak, že spojování myšlenek máme v ruce právě svou vůlí. Ve snu to nemáme. A kromě toho: Smysly zastavily svou činnost, jsou tu ve snovém životě jen obrazné dozvuky života smyslu. Je tu tedy oslabený život smyslový. Jaké že změny - tak se dnes tážeme - prodělal lidský mozek?

Při nezaújatém uvažování budete muset souhlasit s tím, co tu musí uplatnit duchovní věda: Ve snech se mozek stal podobný smyslovému orgánu. Smyslový orgán vnímá obrazy vnějšího světa. Zpracovává již tyto obrazy alespoň do určité míry. Ale ve způsobu, jak stojí pouhý smyslový orgán vůči zevnímu světu, není žádná vůle. Když se podíváte na to, jak stojí smyslový orgán právě vůči tomuto zevnímu světu a pak to srovnáte se sněním, tak shledáte, že mozek jako nositel snění - pro mne za mne to předpokládejte zprvu hypoteticky, že mozek je nositelem snění - že se stal mozek podobným smyslovému orgánu. Stal se podobnější smyslovému orgánu, než je ve bdění, popřípadě tím ve bdění není, tu zcela odložil vlastnost smyslového orgánu.

A nyní už také nebude dalece toho nahlédnout, jak je tomu se spánkem zcela bezesným. Sen stojí přece uprostřed mezi životem bdění a spánkem. Jestliže se již ve snu mozek blíží smyslovému orgánu, tak bude toto přiblížení ve spánku ještě větší.

Jen člověk není ve svém dnešním uzpůsobení s to používat tohoto smyslového orgánu v normálním životě. Ale byla doba ve vývoji lidstva, kdy člověk byl vysokou měrou schopen používat mozkou jako smyslového orgánu. Pokaždé se však mezi spánkem a procitnutím stává mozek jistým způsobem smyslovým orgánem. Víme, kde je vlastní člověk, člověk duchovně-duševní mezi usnutím a procitnutím. Je v zevním světě. Nechceme se nyní zdržovat popisováním, jaký je tento zevní svět, nýbrž si chceme ujasnit, že člověk je přirozeně jako duševně-duchovní bytost v duševně-duchovním světě. Okolní svět, na který můžeme pohlížet jako na fyzický svět mezi procitnutím a usnutím, v němž nevnímáme duševně-duchovní ingredience, ten se stává pro stav mezi usnutím a procitnutím takový, že člověk je jakožto duchovně-duševní bytost v tomto okolí jakožto duchovně-duševní. Prožívá se nevědomě - pro své dnešní duševní uzpůsobení - v tomto duševně-duchovním okolí.

Tento duchovně-duševní okolní svět, v němž se člověk nachází, ten byl vlastním světem oné doby, z níž pochází pramoudrost lidstva. Pohlížíme-li zpět na onu dobu, do níž jsme již častěji pohlíželi, jejíž dozvuk je ve Védách, ve filozofii Vedanty, krátce v moudrosti-plných názorech, ve zjeveních moudrosti dávného Orientu, potom máme to, co toto pralidstvo Orientu, dávného Orientu prožívalo právě ve stavu mezi usnutím a procitnutím v zevním světě. A pro toto lidstvo bylo tomu ještě tak, že mozek byl během spánku vysokou měrou jakýmsi smyslovým orgánem. Ovšem takovým smyslovým orgánem, který nedovoloval, aby současně v době, během níž se vnímalo, se také myslelo. Dávný orientální člověk mohl to, co prožíval mezi usnutím a procitnutím, vnímat v duchovně-duševním světě. Zrcadlilo se to jaksi v jeho mozku, který se stával smyslovým orgánem. Ale v témže stavu nemohl také myslet. Musel jaksi čekat na dobu procitnutí, aby myslel to, co tu byl vnímal. A existuje dokonce zevní znamení pro to, že tyto věci byly takovými, jak jsem je nyní vylíčil. Pokuste se jen jednou vrátit se dokonce do pozdějších pozůstatků staroorientální kultury. Tu shledáte, že tato staroorientální kultura moudrosti byla naprosto utvářena tak, že jaksi líčí smyslový světový prostor, na který se ale nahlíželo duchovně. To, co dnes existuje jen v jakési karikatuře, v astrologii, bylo pro tyto dávné doby živoucí moudrostí. To, co hvězdy zjevovaly, co zjevovalo člověku noční nebe, to, co je skryto pro nazírání od procitnutí až po usnutí, to tvoří vysokou měrou podklad toho, co odhalovala tato staroorientální moudrost. A to bylo to, co člověk prožíval od usnutí až k procitnutí. Člověk byl v zevním světě a prožíval duchovně-duševním způsobem svou souvislost s hvězdným světem. A když procitl, potom se vrátil jeho mozek ze stavu smyslového orgánu do toho stavu, který již byl poněkud podobný našemu stavu mozku, jen byl tento mozek ještě vybudován tak, že si člověk nyní mohl během bdění vzpomínat na to, co prožil během spánku; a jako instinktivní imaginace zasvítilo to, na co si tu vzpomínal. Po dobu, když tento staroorientální člověk procházel denním životem, mohl odvrátit vnitřní pozornost od toho, co bylo kolem něho ve smyslovém světě, a mohl obrátit pozornost na to, co stálo před jeho duši

jako vnitřní osvětlení v mocných obrazech jako vzpomínka na to, co byl prožil v noci. A to byly orientální pra-imaginace, které se potom objevují v oslabené podobě v ještě stále nádherných Védách, v moudrosti a básnictví Vedanty.

Jak se jevíly tyto imaginace v oné době člověku samému? O takovém popisu člověka, jak je tomu v dnešní anatomii a fyziologii, kdy smyslová stránka zevního člověka je základem těchto popisů, nebylo v těchto dávných dobách ještě ani řeči. Člověk prožíval mezi tím vším, co tu prožíval ve vnějším světě mezi usnutím a probuzením, sebe sama jakožto duševně-duchovní bytost. Prožíval kosmos tak, že byl pro něho duchovně—duševní bytostí a sebe sama jakožto duševně-duchovní bytost v duchovně-duševním kosmu. A jak se tu člověk prožíval? Prožíval se jako svůj vlastní vzor. Prosím, povšimněte si dobře toho, co je právě obsaženo v těchto slovech. Když člověku vzešlo osvětlení o tom, co byl prožil ve spánku, potom se prožíval jako svůj vlastní vzor a mohl si říci: Můj vzor vyhlíží tak a tak. V tomto vzoru jsou opět obsaženy jisté speciální vzory' pro mou hlavu, pro nitro mé hlavy, pro plíce, játra atd... Člověk se neprožíval takovým způsobem, jak to podává dnešní anatomie a fyziologie, ve vnějších smyslově viditelných orgánech. Ale prožíval se jako vzor, jako to, co tyto zevní smyslové orgány tvoří. Člověk prožíval jaksi sama sebe jakožto božsko-nebeskou bytost, jakožto božsko-nebeský vzor pozemského člověka. Pozemský člověk ho proto zvláště nezajímal, nýbrž zajímal ho jeho nebesko-duchovní vzor. Tímto celým komplexem zážitku dospíval ale ještě k něčemu jinému. Dospíval k poznání, že nebesko-duchovní vzor je současně totéž, čím byl, dříve, než byl jako fyzický člověk počat, popřípadě zrozen. A člověk se prožíval tímto zvláštním způsobem během dávného orientálního prastavu jakožto nebesko-božský člověk, ale současně se prožíval jako člověk před svým zpozemštěním. A to je základní důležitosti v dávných orientálních kulturách, že se člověk prožíval jakožto bytost, kterou byl před svým pozemsko-fyzickým životem. Jeho vědomí o tom všem bylo arci instinktivní, ale bylo právě takové, že to mělo za následek první poznání o bytí před-zemském. o sestupu z duchovního světa do světa fyzicko-smyslového. To je zapomenutý charakteristický rys dávných orientálních náboženství, že tato náboženství naprosto hovořila o bytí před zrozením, hovořila o tom, že život na Zemi je pokračováním života nebeského.

Poukázal jsem již z jiného hlediska na to, jak velice se pro naši dobu ztratilo vědomí, které se tu vyvinulo, když sice máme slovo, které popírá, že život končí smrtí, „nesmrtelnost“, ale nemáme žádné slovo, které popírá, že je počátek, začátek lidského života vůbec: nemáme žádné podobné slovo jako „nesmrtelnost“ pro něco před zrozením. Museli bychom mít také slovo „nezrozenost“. Kdybychom měli slovo nezrozenost a kdyby toto slovo nezrozenost v nás bylo tak živoucí jako slovo nesmrtelnost, potom bychom se mohli přenést do duševního rozpoložení staroorientálního člověka.

Když si vnitřně zpřítomníte celé toto duševní rozpoložení staroorientálního člověka, potom si budete moci říci: Pozemský život jistým způsobem probíhal pro něho tak, že si jej málo všímal, protože v něm viděl jen otisk života nebesky-duchovního. Také sebe jakožto fyzického člověka nepokládal dávný Orientálec za zvlášť důležitého, neboť tento člověk, který zde na Zemi chodil, byl totiž jen pouhým otiskem člověka nebeského, který především stál před jeho duší. To, co je v člověku věčné, to bylo pro tohoto orientálního člověka na základě bezprostředního nazírání samozřejmostí, protože, jak řečeno, to mu vzcházelo jako osvícení; v denním životě, ve bdění, byla vzpomínka na život noční. Abychom si takové duševní rozpoložení postavili před duchovní oko, musíme tedy jít zpět do dávného Orientu. To, co tu existovalo ve starém Orientu jako velká kultura ducha, to náleží velmi, velmi dávným dobám. Neboť co obsahují knihy, dokonce nádherné Vědy, filozofie Vedanty, je jen dozvukem. Kdybychom chtěli v čisté původní podobě pohlédnout na to, co je obsahem dávné orientální moudrosti, potom bychom se museli vrátit daleko za období Véd, filozofie Vedanty. To může učinit jen duchovní věda. Tato dávná orientální kultura, která jaksi prozařovala celý pozemský život pohlížením do duchovního světa, která, i když byla jen instinktivní, přece byla veliká, tato dávná orientální

kultura ducha přišla potom do dekadence. Kdo studuje dnešní orientální Orient, který je již silně dekadentní, ten nachází v tomto Orientu jakožto základní impuls tuto orientaci na nebeského člověka. Dokonce v koketování Rabindranatha Tagorcho nacházíme ještě dozvuky tohoto orientálního rysu. Rabindranath Tagore byl naprosto proniknutý tím, čím je samozřejmě již pozdější dekadentní kultura, ale jak řečeno, nacházíme tento základní rys dokonce ještě například v článcích, které jsou shrnuté v jeho spise o nacionalismu, ve výkladech, které jsou zčásti mimořádně zajímavé, významné, ale ve svém základním charakteru, zcela koketní. Takže nahlížíme, když pohlížíme do Orientu, do dávné doby, do vysoké instinktivní kultury ducha se silným zdůrazňováním života před-zemského. A hledíme potom na pozvolné zanikání této původně vysoké kultury ducha. V zanikání se potom ukazuje jen nemohoucnost přistoupit k tomu, co je již jednou úkolem moderního člověka: k fyzicko-smyslovému životu, který člověk prožívá mezi narozením a smrtí. Dávný orientální člověk prastaré doby měl vzor člověka, a mohl ve fyzicko-smyslovém životě vidět kopii tohoto vzoru. Živoucnost, prozářenost nebesky-božského vzoru, ta se pozvolna zatemňovala, a tak zůstal Orientálci pouze již jen stínový obraz. Dnes již zcela vybledl. Zůstal stínový obraz toho, co kdysi stálo před jeho duší v živoucím jasu, jako duchovně-duševní praobraz jeho samého v celém kosmickém duchovně-duševním světě. Ale v Orientu také zůstala jistá bezmocnost. A to je něčím, co dnes člověk, který chce žít se svou dobou, musí zcela zvláště akceptovat. Zůstala bezmocnost pozorovat člověka, který je tu kopií, pozorovat člověka v době mezi narozením a smrtí. Pro tuto věc neměl Orientálec dříve žádný smysl, také tehdy ne, kdy neměl před sebou náhražku, nýbrž

něco zcela jiného, nebesko-fyzického člověka. Ale také dnes nemá ještě žádný smysl pro to skutečně se zabývat člověkem, jaký je mezi narozením a smrtí. To zůstalo vyhrazeno jiné kulturní sféře, aby pozemského člověka pozorovala v jeho bytostné podstatě ve fyzicko-smyslovém životě mezi narozením a smrtí. To zůstalo vyhrazeno kultuře, kterou bych mohl nazvat kulturou Středu. Tato kultura Středu má zprvu historicky viditelný výraz v pozdějším starověkém řectví. Původní starověké řectví bylo ještě pod dozníváním orientální moudrosti. Pozdější řectví přijímá již to, co chci už nyní charakterizovat jako kulturu Středu.

Tato kultura Středu přichází sice z jihu, uchopuje pozdější Řecko, uchopuje zejména římský svět. Kdežto vše, co jsem až dosud charakterizoval pro Orient, bylo zřením, stává se to, co sem přichází z jihu, co uchopuje pozdější řectví. co je v římském světě zvláště zdokonaleno, co se tu stává kulturou Středu - z jiných hledisek jsme to již častěji pozorovali - právníckou, dialektickou. intelektuální, myslitelskou kulturou, nikoli kulturou zření, nýbrž kulturou myslitelskou. Tato myslitelská kultura je zvláště způsobilá pozorovat člověka v jeho životě mezi narozením a smrtí. Poté co prodělala svá přípravná stadia v pozdějším řectví, poté co vystoupila zcela drsně, brutálně v římanství, poté co uchovala pak pomoci řeči římanství, řeči latinské, která byla pro středověk ještě řečí vědy, dosáhla tato dialektická, tato intelektuální kultura vrcholu ve středoevropské kulturní velikosti, kterou jsme prožili na rozmezí 18. a 19. století v Schillerovi, Goethovi, Herderovi a také ve filosofech Fichtovi, Schellingovi a Hegelovi. Stačí jen, abyste pohlédli na to, co je u těchto duchů vlastně charakteristickým rysem, a ihned přijmete na to, že souhlasí, co říkám. Vezměte Fichteho, Schellinga i samotného Goetha. V čem jsou tyto duchové velcí, v čem jsou významní?

Tito duchové jsou velcí a významní v poznávání člověka mezi narozením a smrtí. Pro tohoto člověka požadují totální poznání. Vezměte, abychom podali jen příklad, Hegelovu filozofii. V Hegelově filozofii naleznete silně zdůrazněno, že člověk je duchovní bytost. Ale duch se pozoruje jen pokud člověk žije mezi narozením a smrtí. Nic nenajdete u Hegela o člověku před zrozením, o člověku nebesko-božském. Nenajdete dokonce u Hegela nic o člověku po smrti. U Hegela najdete historické pozorování všeho toho, co proběhlo mezi lidmi zde na Zemi, pokud jsou lidmi, kteří žijí mezi narozením a smrtí. Nenajdete ale žádné zasahování nějakých mocností těch světů, které člověk prožívá mezi smrtí a novým zrozením. To vše je jako vyškrtáno v této velké kultuře, jejímž posláním, jejímž úkolem bylo právě ostře zdůraznit, že člověk je zde ve svém životě mezi narozením a smrtí duchovně-duševní bytostí vedle bytosti tělesně-fyzické. Ale současně bylo omezení této kultury dáno tím, že se nemohlo pohlížet vzhůru do onoho života, který je duchovní. A duševno, které přesahuje zrození a smrt, věčnost, pokud se projevuje mezi narozením a smrtí, byla zvláště mocně zdůrazňována Hegelem a také všemi jinými, zvláště německými duchy, ale chyběla jakákoli možnost pohlédnout ven do věčného života, jak se projevuje

před zrozením, jak se projevuje po smrti. Co bylo řečeno v této době o člověku jako bytosti beztělesné. To bylo starým dědictvím Orientu, to nevyprýstilo z vlastního poznání. To byla tradice. V tomto poznávání evropského Středu byla napnuta nejvyšší měrou ona poznávací síla, která se zaměřovala na duchovno-duševno v člověku, ale současně se zaměřovala na tělesnou fyzičnost. Ale toto poznávací napětí, nešlo za hranice onoho života, který se odehrával mezi narozením a smrtí.

Na Západě se připravoval nejrůznějším způsobem jiný život, život, který, když se později bude dále vyvíjet, přinese jiným způsobem duchovno, které je beztělesné. Jak vnášel Orientálec - ujasněme si to jednou - duchovno do fyzického života? Vnášel je tím, že si ve dne vzpomínal na to, co prožíval za noci mezi usnutím a procitnutím mimo své tělo. Později tomu bude jinak, dnes jsou tu jen první náznaková poselství, přípravné stadium. Člověk neprožívá totiž mezi procitnutím a usnutím v sobě snad jen to, co si uvědomuje, neboť jen málo z toho, co člověk prožívá, vystupuje již do dnešního normálního vědomí. Zde dole v lidské přirozenosti se prožívá skutečně nezměrně více, než může mít člověk ve vědomí. To se již tuší na Západě. Proto hovoří takoví lidé jako William James o „podvědomí“ nebo „nevědomí“, protože to tuší; nemohli to jen ještě pozvednout k poznání. To vše je žvatláni, co se říká o těchto věcech, ale tyto věci jsou tušeny. A tak, jak vstupovalo do dávného Orientálce to, co se prožívalo v beztělesném stavu jako duchovno-duševno kosmu, tak bude jednou na Západě vystupovat vzhůru z hlubin to, co se tu dnes v těchto hlubinách prožívá nevědomě - zde budou lidé nacházet také imaginace. Ten, kdo studuje psychologii Západu, spatřuje již v psychologii asociací, která, jak dnes vystupuje, je nesmyslem, je k tomu přípravou.

Tedy to, co se pro člověka Středu jen ukazovalo jako zjevení toho, co se prožívá mezi narozením a smrtí, to se bude ukazovat vlivem zvláštních schopností Západu ve svém věčném aspektu.

Zvláště je tu přece dole v nás to, co bude po smrti žít v duchovním světě. Vzpomeňte si na to, co jsem vám o těchto věcech častěji říkal z různých hledisek. Říkal jsem: Lidská hlava je výsledkem dřívějšího pozemského života. To, co je ostatní člověk, to se stane hlavou nejbližšího života pozemského. Tak se uskuteční metamorfóza, co tu je dole z člověka mimo hlavu, to je jen pro současný způsob pojmání masem a krví, svaly, kůží, kostmi, to obsahuje ale v zárodku duchovně to, co je hlavou v nejbližší inkarnaci, to ukazuje za hranice smrti. A to, co ukazuje za hranice smrti, to se bude jednou lidstvu budoucnosti, které dnes existuje v primitivních počátcích na Západě, zjevovat ve vědomí. Vnitřní duchovno-duševno bude tedy v budoucnosti vnímáno imaginativně, jako zevní duchovno-duševno bylo v době předhistorické vnímáno imaginativně-instinktivně. Jen se bude zjevovat to, co se bude zjevovat z nitra v plném vědomí, kdežto to, co se zjevovalo dávnému Orientálci, zjevovalo se jenom vědomí temnému, instinktivnímu.

A jakpak se to dnes ohlašuje? Jaké jsou tedy předzvěsti? Předzvěsti jsou zprvu ty, že existuje silný sklon v těchto západních oblastech k materialismu. Protože se má jednou zjevit duchovno na základě lidsky fyzické materie, kloní se dnes tento svět vysokou měrou k materialismu. Tento svět ještě duchovno nevidí, ale to, z čeho se mu duchovno vyvine, to dnes tento svět vidí. Odtud je materialismus, který je především západním produktem, ale ze Západu zaplavil Střed a šíří se na Východ.

Kultura Středu není žádnou kulturou materialistickou; mohli bychom ji nazvat materiálně-spirituální, protože se při pozorování člověka, mezi narozením a smrtí vždy zachovává rovnováha mezi pohlížením na materiálně a pohlížením na duchovno. Je tomu tak naprosto u německých filozofů, u Goetha a Schillera, všude tak, že dávají jaksi tělu a duchu stejné právo. Na Západě je duch právě věci budoucnosti, současný pohled je obrácen nejprve k tělu. Ale ve vývoji lidstva je vše v proudu: z tohoto poznání tělesnosti, z tohoto materialismu, stane se jednou spiritualismus, který jen přichází ze zcela jiné strany a který především bude vědomý vůči spiritualismu dávného Orientu. Vidíte z toho, jaké je vlastní dělení - hovořil jsem již o tom z jiných hledisek - této trojdílně utvářené konfigurace lidstva ve světě: Člověk Východu pohlížel kdysi na sebe jako na svůj nebesko-duchovní vzor. Člověk Středu pohlíží na sebe jako na pozemského člověka, který je ale duchem a duší vedle těla. Západní člověk pohlíží dnes na sebe ještě jako na pouze fyzického člověka, ale v tom, co je povolán vyvinout, ohlašuje se právě to, co vystoupí z této lidské fyzičnosti a co v budoucnu vytvoří duchovní obsah vědomí.

Člověk Středu je právě vklíněn mezi Východ a Západ. Východ, který kdysi měl vysokou kulturu ducha je v dekadenci. Západ, v němž se ohlašuje pozdější vysoká kultura ducha, je dnes ještě zcela uzavřen ve hmotě. Kultura, v níž se řekl bych, ty dvě věci vyrovnávají, vytvořila se ve Středu: Na jedné straně dialekticky ostré myšlení, jak vládne například v Schillerových „Dopisech o estetické výchově člověka“ a jak právě to může jít ještě tak daleko, aby to neupadlo do pouhé triviality moderní vědy, nýbrž to zůstalo stát ještě u toho, co je lidsky osobní; na druhé straně obrazné nazírání o sociálním životě člověka jako v Goethově pohádce „O zeleném hadu a krásné Lilii“, která již dospívá k obrazům, ale tyto obrazy nedotahuje k duchovnímu nazírání.

Tomuto člověku Středu je proto přiděleno také poslání, rozšířit to, čeho on nejprve dosáhl svými zvláštními schopnostmi pro člověka mezi narozením a smrtí, rozšířit bezprostředním poznáním na člověka jako duchovně-duševní bytost vedle bytosti fyzicko-tělesné, ale rozšířit tím, že bezprostředně z tohoto poznání opět vystoupí k poznání mysterijní moudrosti. Potom se člověk pozvedne vytvořením těch schopností, jimiž zachránil duchovno-duševno pro fyzicky-tělesný život, pozvedne se jasným myšlením, které se ale vyvíjí k imaginaci, inspiraci, intuici opět do duchovního světa, který se prožívá mezi smrtí a novým zrozením. Zde, v tomto fyzickém světě, se prožívá, jak sem plně zasvítají ony schopnosti, které je třeba vyvinout, zasvítají jen

tehdy, když se pozoruje problém svobody. Omezil jsem se proto ve své „Filozofii svobody“ na to pozorovat tento problém svobody. Zde se musí již, ale nyní pro pouze pozemské problémy, použít téže schopnosti, která se potom dále vytváří, pozvedá pohled na to, co leží nad zrozením a smrtí.

Vidíte, v jistém smyslu je také svět trojitý ve svém vývoji: V dávném Orientu instinktivní moudrost, ve Středu jistý dialekticky-intelektuální život, na Západě dnes ještě materialismus, který si nese ve svém klinu spiritualismus budoucnosti. V dávném Orientu bylo vše závislé na instinktivní moudrosti. Politický život v našem smyslu neexistoval, ti, kteří stáli v čele mystérií, určovali také směr pro politický a hospodářský život. Neboť velkým byl dávný Orientálec pro duchovní život, který se u něho vytvářel instinktivně. Na tomto duchovním životě byl závislý život politický a hospodářský. Potom přišel život evropského Středu, samozřejmě z jihu. Již v Egyptě měl své první začátky. Zde se vyvíjel život, který potom dospěl k dialektickému myšlení státně-politického elementu. Právě v této kultuře Středu byl přece vytvořen státně-politický život. Duchovní život měli tu lidé jen jako jakési dědictví. A zcela na Západě, například v puritánství, zde máme duchovno jako něco zcela abstraktního, které se může pěstovat sektářský, kterému dávají lidé vzařovat do obyčejného fyzického života všedního dne.

Zde v evropském Středu byla tedy půda, na niž se zvláště vytvářely státní ideje, jako například u Wilhelma von Humboldta, a na níž přijímají ideje dokonce takové pozoruhodné formy jakožto společenskou pospolitost jako v Schillerových „Estetických dopisech“, kdy se tyto ideje před lidmi staví v tak grandiózních obrazech jako u Goetha. neboť je to v podstatě státní idea, která se líčí v Goethově pohádce „O zeleném hadu a krásné Lilii“.

Potom máme na Západě dnes vytvořeno teprve to, co musí jednou nutně vyústit do trojčlennosti sociálního organismu, máme to vytvořeno nejprve v materiálně-hospodářské oblasti. Státní idea je na Západě jen dědictvím Středu, její kultury. Existuje tlustá kniha od kdysi tak slavného Woodrowa Wilsona' o státu. Zde v ní nestojí vůbec nic západního, nýbrž je to naprosto jen pouhá kopie toho, co se vyvinulo jakožto státní teorie až do speciálních idejí ve Středu. Je také přeložena do němčiny, neboť existovala také v Německu doba, kdy lidé pokládali Woodrowa Wilsona za velkého muže.

Tak lze říci, že se to, co nám dnes tane na mysli jako trojčlennost sociálního organismu historicky vyvinulo utvářením lidstva ve třech stádiích: instinktivně-vzorově jakožto duchovní život v dávnem Orientu, jistým způsobem polo-instinktivně - neboť tak jak u Humboldta. Schillera. Herdera nebo také u pozdějších myslitelů vystoupila státní idea, je polo-instinktivní a polointelektuální - vyvíjela se státní idea, politický život, právní život v kultuře Středu; hospodářský život je vlastně věcí Západu,

tak silně věcí Západu, že dokonce filozofové Západu jsou vlastně jenom přemístění ekonomové. Spencer by byl učinil mnohem lépe, kdyby zakládal továrny místo filozofií. Neboť zvláštní konfigurace Západu se hodi vlastně do struktury továrny. Zde je vše to, na co se vztahuje Spencerovo myšlení.

Tu věc lze vyjádřit také ještě jinak: Staroorientální člověk vystoupil vzhůru k božskosti člověka. Pro něho byl člověk jistým způsobem synem božím, výronem božskosti. Božskost čněla jaksi pro orientálního člověka dolu a měla dole pokračování, které bylo jen napodobováno: Pozemský člověk byl pokračováním božského vzoru. Pro dávný Orient byly toto: nahoře božsko-duchovní člověk, dole fyzický člověk jako jeho smyslově-zemský otisk, jen něčím, co jaksi visí dolu a ční z nebeského člověka do světa pozemského. A když později byl nebeský člověk zapomenut, nebo zůstalo ještě tušení o jeho existenci jen v dekadentní kultuře, tu neměli lidé žádný smysl pro to, co tu dolu vyčnívalo z člověka božského do člověka pozemského.

Člověk Středu je organizován tak, že se mu to, co čnělo dolu z duchovních výšin jako nebeský člověk, zhustilo v jakýsi půlkruh, a že potom k němu zespu dole nasedá pozemský člověk, takže vzniká přehledná božsko-duchovní a smyslově-fyzická bytost, jak se to krásně líčí v Hegelově filozofii, a jak to již tanulo na mysli Goethovi.

V západní kultuře je pohled zaměřen na svět zvířecí, na animální bytostnou podstatu. Darwin to pozoruje velkolepě v celém vývoji. A to má směrem nahoru jakýsi kupovitý vrchol, na který- se také ani pořádně nepřijde, na který- se pohlíží jen jako na nejvyšší vývojový produkt: na člověka. Vlastně se na Západě pozoruje zvířecost, tak jako se na Východě pozorovala jen nebeskost, jen Buh, který má pokračování v člověku. Na Západě se pozoruje jen zvíře, které má nahoře jakýsi kupovitý vrchol, bytost, která je tu také ještě pokračování zvířecí řady, je něčím takovým jako nad-zvíře. které tu vychází nad zvířecost. Toto je ještě dnes ovšem stav Západu. Je to také stav, který se vyjadřuje v západní filozofii a bude se vyvíjet dále, přičemž právě tak, jako Orientálec přijal duchovno shora, jednou v budoucnu západní člověk bude vytvářet duchovno zdola a bude je vytvářet v plném vědomí. Střed tvoří přechod.

Ten, kdo pozoruje skutečnosti, nehovoří rád o přechodném období. Neboť každé období je samozřejmě obdobím přechodným, protože vždy něco následuje a vždy něco předcházelo. Ale tak jako u rostliny existuje bod, kde je například kalich a nahoře okvětní lístky a dole listy, jako zde jsou zřetelné úseky, tak jsou také již ve vývoji lidstva takové zřetelné úseky. A můžeme již o době, v níž nastalo velké vraždění, od r. 1914, jako o jisté přechodné době, o době, která zvláště je vyznačena v historickém vývoji lidstva, v němž se také rozvinul jistým způsobem vnitřně-tragický osud člověka Středu, na kterého naléhá velká otázka: Jak se dostane člověk z fyzicko-pozemského života, který leží mezi narozením a smrtí, do života mezi smrtí a narozením, novým narozením Hegelova filozofie je ihned poté obrácena do

materialismu. A první polovina 19. století byla bezmocná vůči otázce: Jak se šíří, jak se rozšíří to, co tu je nalezeno pro pozemské duchovno, na něco mimozemského? To je ale velká otázka, která před námi stojí pro tuto kulturu Středu. Goetheanismus musí najít svůj další vývoj. Musí se vyvíjet k duchovnu-duševnu. Musí se stát z pouhého fyzického lidství kosmickým. Tento pokus se činí právě anthroposoficky orientovanou duchovní vědou, která je pokračováním goetheanismu do duchovna. Goetheanismus se musí rozprostřít až do mysterijní moudrosti. Musí být vyvinut do mysterijní moudrosti.

To je významné, to před nás předstupuje v signatuře současnosti, čemu musíme porozumět, chceme-li se vědomě postavit do života současnosti, do úkolu současnosti.

Pro své silné zkoušky má Střední Evropa, když neselže, uskutečnit prohloubení toho, co před ní předstupuje pro fyzicko- smyslové bytí člověka, které uchovalo ducha ve fyzicko-smyslo- vém bytí. To musí tvořit základ pro vytvoření jisté mysterijní moudrosti, která je myslitelsky právě tak ostrá, jako bylo myslitelské to, čeho bylo vydobyto pro fyzickou smyslovost. Proto

147

musí nebo muselo by právě v tomto evropském Středu nastoupit základní porozumění pro vyrovnání tří oblastí - duchovna, státnosti a hospodářství. Ostatní již bude následovat. Pro zdejší oblast je ale myslitelně největší nedbalostí, když lidé jako spící mýjejí to, co tu je jako velká nutnost: pochopit a uvést do působení impuls trojčlennosti sociálního organismu.

Tento evropský Střed je vklíněn mezi Východ a Západ. Je dnes na dně. Musí právě nalézt z temnoty cestu ke světlu.

Co se tu stane ještě před polovinou století, o tom budeme hovořit příště, kdy vám vyložím zjevení Krista před polovinou 20. století. O tom, co jsem naznačil ve svém prvním mysterijním dramatu, o znovuzrození se Krista, o tom budu k vám hovořit. Dnes chci jen upozornit na to, že se toto znovuzrození Krista, které je ale těsně spojeno s pochopením trojčlennosti celého světa, že se vyvíjí, když musí Střed pohlížet na jedné straně na zestárlou instinktivně-spirituální kulturu Východu a musí pohlížet s důkladným pochopením pro to, co se tu připravuje, na kulturu západní, která je dnes ještě materialistická, ale nese v sobě v materialismu zárodek budoucí spirituality. Tu se musí kultura Středu postavit, musí nalézt mocnou sílu, postavit se tu do toho a stát udávajícím směr.

To je to, co člověka tak bolí, co tak velice trápí srdce, že jsou dnes sotva slyšena dušička slova, která poukazují na tyto nutnosti, jichž jsme se zde dotýkali, a že by lidé chtěli jenom spát, chtěli by nechat vše běžet dál, zaleknuvší se, lekající se velkých úkolů

současnosti. Ale musíme vidět a musíme chápat, co působí na Východě, co působí na Západě.

Musíme si ujasnit, jak na Západě existuje počáteční kultura. Vidíme, jak se na tomto Západě tato počáteční kultura ohlašuje nej silněji právě tam, kde, řekl bych, vyrůstá hospodářský element z technického. Nic není charakterističtější v tomto ohledu než onen ideál, který kdysi stál před jedním Američanem a který se jednou zcela jistě na Západě uskuteční, ideál čistě ahrimanský, ale ideál velké reálnosti, který spočívá v tom, že se použijí vlastní vibrace lidského organismu, když se jemně prostudují a přenesou se na stroje, takže člověk stojí u stroje a jeho nejmenší vibrace se ve stroji potencují, takže to, co člověk vy nakládá jakožto nervové vibrace, přechází do stroje. Pomyslete na Keelyho motor, který se napoprvé ještě tak dalece nezdařil, aby šel, protože byl vypracován ještě na základě pouhého instinktu, ale je něčím, co naprosto jde vstříc uskutečnění. Je to jaksi to, co poukazuje ještě na základě zcela hrubě mechanistického materialismu na to, co musí vzniknout. Sloučení něčeho mechanicko-materiálního s něčím duchovním.

Naproti tomu vidíme, jak na Východě dávná duchovnost stále víc a více přichází do dekadence, do stavu hniloby. Prožíváme na Východě naprosto něco takového, že si můžeme říci: Člověk kdysi nebesko-duchovní se stal stařeckým. Nechápe ještě to, co je na Zemi, co přece také tvoří šat člověka. Kdežto na Západě chápou lidé jen tuto pozemskou stránku, na Východě se z toho nechápe nic. Proto se stala nebeskost již zcela senilní, stařeckou. Je proto zcela velkou chybou, když si lidé na jedné straně nevšímají, jak s teprve musí získat z mechanismu, z mechanistického materialismu Západu duchovno, jak se musí z přírodní vědy, která je také ještě zcela materialisticko-západní, vynést intuicí duch.

A je právě tak velkou chybou, když se šilhá po Východě a když se chce ještě dnes, jak to kdysi činila nebo také ještě dnes činí Theosofická společnost Adyar se svými starobylými věcmi, když se chce spirituálno přinést z Východu na Západ. Když pohlédneme k Východu, potom nemáme činit u všeho, co tu nacházíme, s něčím, co je v současnosti něčím živoucím, nýbrž s něčím, co zestárlo, co musíme studovat jako historicky zestárlé. co nemá již pro současnost žádný význam.

Rovněž jako máme, řekl bych, zcela hrubého, jakožto ještě brutálně mechanistického předchůdce budoucí kultury na Západě Keelyho s jeho motorem, máme jako nejkrajnějšího posledního potomka duchovní senility Východu Tolstého. V Tolstém vidíme, jak jaksi koncentrované vystupuje to, co kdysi bylo veliké, a co nyní je v úplné dekadenci, co je zajímavý fenomén, ale pro nás nemá sebemenší současný význam. Tak jako mnoho věcí uhaslo s událostmi od r. 1914, tak vyhaslo to, co bylo posledním vzplanutím východní senility v Tolstém. Před válkou se mohlo ještě hovořit o Tolstém jako o něčem současném. S válkou je to pryč. To nemá žádný význam pro

současnost. Je to něčím zastaralým hovořit dnes o Tolstém jako o něčem, co má význam pro současnost. A musíme se chránit před jakýmkoli pošilháváním na Východ a také k tomu, co se v jakémsi senilním vývoji ještě koncentrovalo naposledy v člověku jako byl Tolstoj. Musíme stát zcela na pudě toho poslání, které je posláním současnosti. A to můžeme jen tehdy, když z vlastních základů pochopíme impuls trojčlennosti sociálního organismu. Jaksi aby se ukázal jako světově historický symbol, nebo také jako symptom, ukázal zahrnující Východ posléze, řekl bych, vnitřně usilovným ale přece bezmocným způsobem jakožto svůj poslední výhonek ještě Tolstého. jako ukázal Západ jakožto svého prvního předchůdce Keelyho s jeho motorem. Kdežto Tolstoj vyjadřuje úplné zlučiferování dávné orientální kultury, stojí západní kultura ještě ve znamení ahrimanství.

To je to, co musí být v současnosti přijato. A bez pochopení toho, jak se na jedné straně máme zříci toho, co od Východu ještě vyčnívá z minulosti, i v nějakém živém člověku ještě vyčnívá jakožto minulost, a na druhé straně máme se zříci toho, co je na Západě teprve v začátku, aniž to prohlédáme, nejsme žádným člověkem současnosti. Samozřejmě může být člověk současnosti Angličanem. Francouzem. Američanem, může být Rusem. neboť lidství musí dnes vyjít nad geografické sféry, ale musíme brát tato stará vymezení, protože mají význam pro historický vývoj lidstva. Za námi leží to, v čem se dějiny dělí na tři části: Orient. Střed. Západ. Před námi leží - a anthroposoficky orientovaná duchovní věda to má co nejostřeji zdůrazňovat - čisté lidství nesoucí v sobě současně Východ. Střed a Západ.

Člověk, který se dnes narodí jako živoucí člověk, i jako Asiat, může nést v sobě všechny tři články. Člověk Středu nestačí se omezovat na to nést v sobě pouze Střed, nýbrž musí v sobě prožívat historický Orient jako něco, co se nachází v dekadenci, historický Západ jako něco, co se nachází na vzestupu. Rovněž tak může americký člověk v sobě nést, když chce pozorováním mysterijní moudrosti - a on je nejvíce na to odkázán - pozvednout své pouze hospodářské myšlení k takovému myšlení, které je politické, které je duchovní, může v sobě nést Východ, Střed, Západ. - To je to, co se musí dnes říci, chceme-li charakterizovat úkoly, které člověk má poznat jako své nejnítěrnější úkoly duše na základě velkých nutností doby.